

STUDIU: MODALITĂȚI DE ABORDARE A NOȚIUNILOR DE COMPOZIȚIE GRAMATICALĂ LA PREȘCOLARI

Prof. înv. preșcolar: MITRACHE Alina-Constantina
Liceul Teoretic „Adrian Păunescu”, Bârca, Dolj

În grădiniță, sub influența crescândă a cerințelor activității și comunicării se realizează o asimilare rapidă a diferitelor aspecte ale limbii, în sensul compoziției fonetice, lexicale, gramaticale.

În perioada preșcolarității vocabularul copilului se îmbogățește de la 700-800 de cuvinte la vârsta de 3 ani până la aproximativ 4000 de cuvinte la 7 ani. În perioada preșcolară, copilul își însușește lexicul de bază al limbii române, fiind apt să comunice cu cei din jur. Copilul recurge mai mult la cuvinte cu conținut concret, cel mai adesea, legat direct de realitatea imediată. De aceea, în vorbirea copilului preșcolar predomină substantivele și verbele, adjectivele care arată însușiri perceptibile vizual, auditiv, tactil, și mai puține pronume și numerale care, în esență sunt substituienți de nume și a căror semnificație e mai greu de înțeles.

În dezvoltarea limbajului copilului însușirea structurii gramaticale a limbii române reprezintă o problemă de cea mai mare importanță.

Observațiile și cercetările psihologice arată că în condițiile de viață și de educație corespunzătoare la sfârșitul perioadei preșcolare copilul stăpânește formele gramaticale de bază ale limbii și, în general, le folosește corect în vorbirea sa.

Caracteristic este faptul că atât vocabularul cât și structura gramaticală sunt însușite de copii în mod practic în procesul viu al comunicării, ascultând vorbirea celor din jur și fiind corectat de către adult decât atunci când face greșeli în vorbire.

Preșcolarul “*nu învață*” regulile gramaticale ca atare, nu cunoaște definiția lor, nu știe ce este substantivul, verbul, conjucția, prepoziția, genul, declinarea, conjugarea, dar respectă în vorbirea sa regulile principale de modificare și îmbinarea cuvintelor în propoziții.

În mod practic, prin imitare, copii își însușesc formele gramaticale de bază ale limbii române. Sub influența mediului social în care trăiesc, acumularea experienței verbale duce treptat la formarea așa numitului “*simț al limbii*” care îi determină pe copii să elaboreze forme gramaticale regulate, fără să cunoască norme sau reguli. “*Sensibilitatea*” față de formele gramaticale este o trăsătură caracteristică copilului preșcolar, deși limba nu este pentru el încă un “obiect de studiu” (așa cum va deveni la școală).

Pe baza acestui simț al limbii ajung să folosească tot mai curent formele gramaticale și chiar să intervină atunci când observă o greșeală în vorbirea altor copii.

Auzind pe un copil de 3 ani spunând “*Cale fugă repede*”, un alt copil de 5 ani îl corectează: “*Nu se spune așa, trebuie să spuți*” – “*Care fugă repede*” – dar, întrebat de ce nu se spune așa, copilul nu poate să justifice altfel, decât afirmând că “*așa nu e bine, nu se spune așa*”.

Vocabularul copiilor de vârstă preșcolară cuprinde: substantive comune, substantive proprii, adjective, numerale cardinale și ordinale, verbe, adverbe, prepoziții, conjucții.

În procesul însușirii diferitelor cuvinte, se va asigura legătura permanentă dintre acestea și obiecte, ființe, acțiuni, fenomene, persoane, copiii fiind deprinși să le folosească în vorbirea curentă, în exprimarea impresiilor personale.

În lexicul copiilor cel mai adesea întâlnim substantive comune. Exemplu de substantive comune frecvent folosite: mamă, tată, soră, frate, bunic, pâine, carne, lapte, brânză, apă, măr, banană, masă, scaun, etc. copii denumesc în sens larg obiecte cu care vin în contact direct acasă și la grădiniță.

În vocabularul lor copii folosesc și substantive proprii care denumesc numele lor (Alina, Alexandru, Mihai, Maria), al fraților, al părinților, nume ale unor orașe din țară, numele țării.

În lexicul copiilor preșcolari se constată și folosirea diferitelor adjective. Accentul cade pe însușiri privind culoarea (roșu, galben, verde, albastru, alb, negru), pe raporturi dimensionale

(mare, mică), pe însușiri gustative (dulce, acru), olfactive, pe calități morale (leneș, harnic, mincinos).

Copii preșcolari folosesc și pronumele personal (eu, tu, el, ea), pronumele de politețe (dumneavoastră), dar în sens mai restrâns. Exemplu: *“Tu mi-ai dat mingea.”*

În lexicul copiilor se constată că aceștia utilizează atât numeralele cardinale, cât și cele ordinale (unu, doi, trei, primul, al doilea, al treilea). În joc, copilul verbalizează acțiunea (*Eu îți dau o papușă, două mașini*, sau: *Îți dau prima mașină, a doua papușă*).

În vocabularul copiilor sunt și cuvinte care denumesc acțiuni (verbe). Accentul cade pe acțiunile copilului în familie, la grădiniță, pe stradă, pe acțiunile adultului și ale animalelor cunoscute. (*câinele latră, câinele roade un os, câinele stă la pândă*) sau *Eu mă joc; Eu voi fi doctor*) (exemplu din vorbirea copiilor).

Copii folosesc cuvinte și adverbe referitoare la locul unde se petrece acțiunea, la timpul când se desfășoară.

Aceste cuvinte folosite de copiii preșcolari sunt achiziții ale propriului vocabular.

La sfârșitul perioadei preșcolare copilul stăpânește formele gramaticale și, în general, le folosește corect în vorbirea sa.

Atât vocabularul cât și structura gramaticală sunt însușite de copii în mod practic în procesul viu al comunicării ascultând vorbirea celor din jur.

Preșcolarul *“nu învață”* regulile gramaticale ca atare, nu cunoaște definiția lor, nu știe ce este substantivul, adjectivul, verbul, adverbul, dar respectă în vorbirea sa regulile principale de modificare și îmbinarea cuvintelor în propoziții.

În general, preșcolarii reușesc să alcătuiască propoziții simple și dezvoltate; alcătuiesc propoziții în care să folosească substantive în cazul genitiv (*“Coșul este al Scufiței Roșii”*); folosesc substantive la numărul singular și plural; folosesc corect verbele cunoscute la timpul prezent, imperfect – eu mâncam, perfect compus – eu am mâncat și la viitor; alcătuiesc corect propoziții și fraze folosind acordul între părțile principale și secundare ale propoziției (acordul dintre subiect și predicat, acordul dintre adjectiv și substantiv, acordul dintre subiect și atribut, acordul dintre predicat și complement).

Copii de vârstă preșcolară reușesc să realizeze acordul logic al subiectului cu predicatul. (*“Băiatul se joacă.”*); acordul dintre substantiv și adjectiv (*“Cana are culoarea galbenă.”*)

Practica pe care o desfășor la clasă mi-a permis să constat că sunt și preșcolari care nu fac acordul adjectivului cu substantivul în gen și număr.

Preșcolarii pronunță corect substantivele la singular și plural (*floare – flori, om – oameni, caiet – caiete*, etc.)

Unii dintre copii de vârstă preșcolară folosesc corect substantivul în cazul genitiv, la alții însă am constatat lacune în vorbire. Exemplu din vorbirea copiilor: *“Morcovul este hrana iepurașului.”*; *“Aluna este hrana veveriței.”*

Copii își însușesc în mod organizat regulile gramaticale și întreaga bogăție semantică și stilistică a limbii materne.

Premisele unei comunicări verbale corecte și complexe pot fi asigurate încă de la grupa mică.

Dacă la grupa mică/ mijlocie, printr-o temeinică muncă individuală și pe grupuri mici de copii, prin intermediul jocurilor didactice, se insistă asupra cercetării pronunției copiilor, constatând că unele sunete precum: „r, s” nu le pot pronunța suficient de clar, odată cu corectarea pronunției lor, lărgind relațiile cu mediul înconjurător, complicând procesul de comunicare cu cei din jur, preocuparea educatoarei se îndreaptă spre îmbogățirea vocabularului și intuirea unor raporturi gramaticale ale limbii sub aspect morfologic și sintactic.

În acest sens se realizează inițial familiarizarea copiilor cu ceea ce este în mod practic, o propoziție. De exemplu:

La început noțiunea de propoziție, pentru a fi înțeleasă, am ilustrat-o prin exemplul „Scufița Roșie a plecat la bunica”, am cerut copiilor să alcătuiască mai multe propoziții, la început după obiectele din mediul înconjurător imediat apropiat, apoi după ilustrații și apoi

liber. Am dirijat observația copiilor spre legăturile ce se stabilesc între cuvintele unei comunicări, insistând asupra legăturii între cel ce săvârșește acțiunea și acțiunea.

Preșcolarii nu învață regulile gramaticale, nu cunosc definiția lor, nu știu ce este substantivul, adjectivul, verbul, adverbul, dar respectă în vorbire aceste reguli, pentru că au în jur modelul de vorbire, sunt antrenați prin întregul proces instructiv-educativ, sunt corecți când greșesc.

Iată de ce în activitatea sa, educatoarea acordă o importanță deosebită însușirii unei exprimări corecte din punct de vedere gramatical. Din activitatea desfășurată am constatat că preșcolarii din grupa mare, pot să folosească cuvinte în combinații variate, în propoziții simple, dezvoltate sau fraze, utilizând construcții corecte din punct de vedere gramatical.

Pentru a cunoaște nivelul fiecărui copil privind deprinderea de a se exprima corect din punct de vedere gramatical la începutul anului școlar am aplicat proba:
„Probă de alcătuire de propoziții cu un cuvânt dat”.

Această probă am aplicat-o astfel:

- am cerut copiilor să formuleze propoziții care încep cu cuvintele date, indicându-le să spună ceva despre: păpușă, floare, ursuleț, grădiniță, rochiță, carte;
- am urmărit prin această probă exprimarea în propoziții corect construite, prin folosirea în mod adecvat a cuvintelor cunoscute. Copiii au fost îndrumați corespunzător, lăsând fiecăruia timp suficient de gândire. „Gândește-te și spune ceva despre lucrurile, ființele denumite de mine”, „Spune ceva despre păpușă” (Eu mă joc cu păpușa. Păpușa mea este frumoasă).

În urma aplicării probei (la începutul anului școlar), am constatat că nu toți copiii din grupa mare reușesc să formeze propoziții corecte cu cuvintele date, nu realizează acordul între subiect și predicat, topica propoziției fiind incorectă. Este vorba mai ales de copiii care prezintă greutate în exprimare, care nu au frecventat zilnic grupele anterioare. Din cei 18 copii, 7 au dat răspunsuri corecte alcătuind propoziții bine structurate, 4 bine, 3 mediu, 3 slab, 1 foarte slab. Pentru a înlătura aceste deficiențe întâlnite, în întreaga activitate desfășurată dar mai ales prin intermediul jocurilor didactice, desfășurate cu întreaga grupă, dar și pe grupuri mici și individual, preșcolarii au fost familiarizați cu folosirea corectă a terminațiilor, cazurilor substantivelor (genitiv, dativ) a formelor articulate și nearticulate ale substantivelor la singular și plural, cu folosirea corectă a verbelor, cu schimbarea corectă a formelor verbale după persoană, timp, număr.

Urmărind însușirea corectă a singularului și pluralului, am desfășurat jocul „Eu spun una, tu spui multe”. Organizat la grupa mare sarcinile au fost mai complexe. Copiii au avut de găsit forma de singular sau plural, în funcție de cerința exprimată de una din echipe, dar și formularea unor propoziții în care să se utilizeze substantivele respective, insistându-se asupra respectării acordului între subiect și predicat. Am cerut apoi, într-o formă mai complicată, ca substantivul să fie însoțit de un adjectiv corespunzător din punct de vedere al sensului și al formei (*creioanele verzi*) urmărind raportul dintre substantiv și adjectiv.

Tot în scopul consolidării deprinderii de a folosi corect singularul și pluralul substantivelor și de a alcătui propoziții respectând topica cerută, se poate desfășura jocul „Rostogolește cubul” având ca sarcină didactică formularea corectă a singularului și pluralului substantivului. La început ajutați de materialul didactic folosit, iar apoi liber, copiii vor folosi corect singularul și pluralul substantivelor, formulând în propoziții logice cu sens.

Printr-un alt joc didactic - „Cum este?”- se poate urmări formarea deprinderii de a folosi corect gradele de comparație pozitiv și comparativ ale adjectivelor și de a formula în propoziții relațiile stabilite între însușirile diferitelor obiecte; educarea posibilității de a sesiza deosebirile, asemănările dintre două sau mai multe obiecte după criteriul dimensiunii și al culorii. Copiii au ca sarcină să aleagă, să compare, să găsească obiecte de aceeași dimensiune sau să așeze diferite obiecte în funcție de dimensiunile, intensitatea culorii.

Reușita acestui joc este condiționată de intuirea amănunțită a materialului, precizându-se intensitatea culorii (..... mai roșu decât.....), dimensiunile (la fel de lung), mărimea (mai

mic decât...). Pornind de la cuvintele date, copiii reușesc să găsească altele care să exprime o anumită caracteristică:

Măr-roșu, rotund, gustos, mare;

Floare frumoasă, roșie, mirositoare.

Copiii care întâmpină greutăți trebuie stimulați prin intermediul cuvântului, prin întrebări, explicații („Cum este păpușa?”, „Dacă ne place, cum este?”). De asemenea trebuie corectate răspunsurile, organizând numeroase jocuri-exerciții „Repetă după mine”, „Spune cum este”, „Spune ce vezi”, în cadrul jocurilor și activităților alese, urmărind folosirea corectă a acordului între substantiv și adjectiv.

Prin jocul „Cine este, ce face?” se urmărește folosirea acordului corect între subiect și predicat, exprimarea copiilor în propoziții dezvoltate, logice. Ca și jocul „Spune ce fac?” - unul dintre obiectivele jocului a fost completarea propozițiilor incomplete, enunțate de conducătorul jocului. Completând propozițiile ei au realizat acordul dintre subiect și predicat:

.....*trăiește în pădure (Cine trăiește în pădure?)*

.....*trăiesc în pădure (Cine trăiesc în pădure?)*

Copilul.....cu mingea.

Copiii..... cu mingea.

Fetița.....

Pentru însușirea formelor corecte ale verbelor la persoana I și a II-a, singular și plural, copiii pot fi stimulați să descrie propriile acțiuni, să spună ce fac ei, ce fac colegii lor (*eu mă joc, tu te joci, el se joacă*). În felul acesta predicatul este folosit la cele trei persoane, I, II, III, copiii sesizând în mod direct diferența terminației aceluiași predicat folosit la diferite persoane. O altă variantă a acestui joc constă în enunțarea unor propoziții cuprinzând predicatul acordat în mod corect cu subiectul.

Prin jocul „Spune mai departe” se urmărește construirea de propoziții sau fraze scurte respectând acordul între predicat și complement. Iată posibile răspunsuri:

-, „Soarele răsare.....” (pe cer, deasupra mării, la orizont, dimineața, strălucitor);

-, „Pisica mănâncă....”(șoareci, mâncare, pâine);

-, „Copacul înflorește...(primăvara, târziu, în curtea grădiniței);

-, „Veverița roade.....(alune, nuci, crengile copacilor) .

Frecvent întâlnim în exprimarea copiilor și greșeli în ceea ce privește folosirea incorectă a timpurilor, modurilor verbelor. Aceasta deorece la vârsta preșcolară, reprezentările desparte timp sunt foarte vagi.

În vederea folosirii corecte a verbelor la modul indicativ, timpul prezent, trecut și viitor se pot desfășura jocuri didactice ca: „Spune când ai făcut, când faci sau când vei face?”. Copiii au avut ca sarcină să descrie imaginea primită și exprime acțiunea văzută stabilind-o în timp. Analizând imaginea, el va spune: „Eu văd o fetiță care culege floricele”.

Sarcina didactică pentru jocul „A cui hrană este?” este de a formula un răspuns corespunzător întrebării și de a recunoaște hrana și animalele care o folosesc.

În desfășurarea jocului se pot folosi numeroase jetoane ce reprezentau atât hrana cât și animalul respectiv. La întrebarea „A cui hrană este ?” copilul a răspuns:

- „morcovul este hrana iepurașului” ;

- „aluna este hrana veveriței”.

Se urmărește prin acest joc exprimarea corectă a copiilor prin folosirea adecvată a genitivului dar și a masculinului, femininului la numărul singular dar și la plural.

În jocul didactic „A cui este îmbrăcămintea?”, „A cui unealtă este?” se complică sarcina didactică urmărindu-se exprimarea corectă atât a substantivelor care denumesc obiecte sau obiectele posedate. Se insistă asupra respectării acordului între numărul, genul posesorului și numărul, genul obiectelor posedate (al cui, a cui, ale cui, ai cui ?)

„Un tăciune și un cărbune” îi pune pe copii în situația de a folosi corect terminațiile substantivelor la cazul genitiv. Un copil numără silabele din versurile spuse de clasă:

„ un tă- ciu- ne și- un căr- bu- ne
spu-ne tu bă-ie- te spu-ne.”

Copilul la care se termină numărătoarea primește fie o carte de povești sau album cu obiecte ilustrate pe care o găsim la întâmplare. Privește imaginea dată și formulează o propoziție corespunzătoare (*Eu văd o armă de vânătoare. Ea este a vânătorului.*) Dacă a răspuns corect, copiii spun: „Taci copile, nu mai spune”.

Prin intermediul jocului „Cine răspunde mai bine, primește azi buline!” se verifică folosirea corectă de către copii a terminațiilor substantivelor la cazurile nominativ, genitiv, dativ, acuzativ, vocativ, singular și plural.

„..... este cuminte (cine?) (fetița, băiatul)”

„.....sunt cumiți (cine) (fetițele)”

Astfel s-a dovedit încă o dată că jocul didactic fiind o activitate atractivă accesibilă, plăcută copiilor și îmbinând elementele distractive cu cele instructive au oferit copiilor posibilitatea de a-și forma anumite noțiuni de a-și însuși treptat formele structurii gramaticale ale limbii române. Ele asigură trecerea treptată a copiilor de la activitatea de „învățare” de tip preșcolar la cea specifică școlarului mic.

Bibliografie:

- Cazacu, Slama-Tatiana – “Probleme ale dezvoltării limbii române, ca limbă maternă în grădiniță și în primele clase elementare”, Rev. de pedagogie;
- Chircev A. și Colaboratorii- “Psihologia copilului preșcolar”, E.D.P., București, 1970;
- Magdalena Dumitrana – “Educația limbajului în învățământul preșcolar”, București, Compania, 1999
- Șchiopu Ursula – “Psihologia vârstelor”, E.D.P., București 1981

